

1. תיאור האירועים

חודש הרמזדאן בשנת 2022 נמשך מה-2 באפריל ועד ה-1 במאי, כשמייד אחריו חל עיד אל-פיטר מה-2 ועד ה-4 במאי. השנה חלה חפיפה וסמיכות לחגים יהודיים: פסח חל מה-15 באפריל בערב ועד ל-22 באפריל, ויום הזיכרון ויום העצמאות חלו בתאריכים 3-5 במאי.

לקראת הרמזדאן היתה דאגה מאירועים אלימים ואף חשש מהדרדרות חמורה יותר. זאת על רקע האירועים הקשים שהחלו ברמזדאן בשנת 2021 והדרדרו לכדי מלחמה בעזה ומהומות אלימות בערים בישראל. לכך נוספה שרשרת של תקיפות פלסטיניות בבאר שבע, חדרה ובני ברק בעשרת הימים שקדמו לרמזדאן ושבהן נרצחו 11 אנשים רובם אזרחים ישראלים, ונפצעו רבים אחרים.

א. שבועיים ראשונים - בשקט יחסי

למרות אירועים מקדימים אלו, האווירה בשער שכם במהלך הרמזדאן היתה שונה באופן מובהק מזו שבשנה שעברה. המשטרה לא חסמה הפעם את המדרגות שמסביב לשער ולא מנעה מאנשים להתאסף במקום. רחבת השער המתה אלפי מבלים שחגגו ביחד את שבירת הצום. במקום הוצבו ערב ערב כוחות חמושים גדולים של משמר הגבול, אולם אלו נמנעו לרוב מלפגוע בכלל הציבור הגדול שגדש את האזור. תקריות נקודתיות שבהן פלסטינים בודדים השליכו חפצים או אבנים אל עבר שוטרים נענו בניסיון ללכוד את מפרי הסדר ללא ענישה קולקטיבית וללא פיזור אלים של כל מי שנמצא באזור. ככל שחלפו הימים התפוגגו שאריות המתח והאווירה בשער שכם בלילות הפכה לחגיגת יותר ויותר¹.

גם בהר הבית/חרם א-שריף נשמר תחילה השקט. התפילות והפעילות הדתית הרבה הנלווית לצום הרמזדאן התקיימו ללא הפרעה כמעט לאורך שני השבועות הראשונים של הרמזדאן, כולל בתפילת הצהריים ההמונית של יום ששי הראשון בחודש. במקביל, ביקורים של לא מוסלמים בכלל ובפרט של יהודים התקיימו כסדרם. יש לציין שניכר שהממשלה הנוכחית השקיעה מאמץ לא מבוטל בהגעה לתיאום עם ממשלת ירדן בנוגע להר הבית/חרם א-שריף ובהפגנה של מחוות כלפי הציבור הפלסטיני. גישה זו – שנפרט עוד לגביה בהמשך נייר זה – מהווה שינוי חשוב מהגישה הלעומתית שאפיינה את ממשלות נתניהו בנוגע להר.

ב. מסוף השבוע השני ולאורך השבוע השלישי של הרמזדאן: עימותים על רקע חג הפסח ופרובוקציות של תנועות המקדש

מסוף השבוע הראשון ובמשך השבוע השני של הרמזדאן התרחשו אירועים אלימים קשים מחוץ לירושלים. ב-7 באפריל נרצחו שלושה ישראלים בתל אביב. בהודעה שחמאס פרסם הוא תיאר את הפיגוע כאקט תגובה ל"פשעה [של ישראל] נגד עמנו, נגד אדמתנו ונגד ירושלים ומסגד אל-אקצא"². בפעולות של הצבא במהלך השבוע שלאחר מכן נהרגו בגדה המערבית 11 פלסטינים שחלקם השתתפו בעימותים עם הצבא.

¹ על בסיס תצפיות בשטח של תחקירני עיר עמים. ראו גם נייר חסון, "משטרת ירושלים הפיקה לקחים, ומצליחה בינתיים למנוע הסלמה בשער שכם", הארץ 10 באפריל 2022

² רועי רובינשטיין ואחרים "פיגוע ירי במרכז ת"א: שניים נרצחו בדינג'ו, 6 במצב קשה. המחבל נמלט", וואינט 7 באפריל 2022

אירועים אלו העלו מאד את רף המתיחות לקראת ה-15 באפריל, יום ששי השני של הרמדאן, שבערבו החל גם חג הפסח.

לקראת מועד זה פרסמו פעילי מקדש מתנועת "חוזרים להר" שבכוונתם להגיע להר הבית/חרם א-שריף עם גדי ו"להקריב את קרבן הפסח"³. הקמפיין שפעילי המקדש ערכו סביב הנושא עורר תשומת לב ותסיסה בקרב הציבור המוסלמי, וזכה לחשיפה רבה ברשתות החברתיות בערבית. אמנם אלוף פיקוד העורף הוציא צו הרחקה מנהלי ליו"ר "חוזרים להר" והמשטרה עצרה כמה מפעילי התנועה יממה לפני פסח, אך לא היה בכך כדי להרגיע רבים מהציבור המוסלמי, שהמשיך לראות בכך מהלך אפשרי של תנועות המקדש, שאף נהנות מתמיכת המדינה, כחלק מכוונה לחלק את הר הבית/חרם א-שריף בין יהודים ומוסלמים⁴. בימים שקדמו ל-15 באפריל הקמפיין של פעילי המקדש הלך וגבר וכמה פעילים אף הגיעו בבוקר ה-15 באפריל אל שערי העיר העתיקה עם גדיים, שם עצרו אותם שוטרים⁵.

בלילה שבין ה-14 ל-15 באפריל התבצרו בהר הבית/חרם א-שריף מאות צעירים פלסטינים כשמטרתם המוצהרת למנוע את כניסת פעילי המקדש המתכוונים לכאורה לחדור להר עם גדיים ולבצע את טקס הקורבן. דווח כי חלקם הכינו בריקדות ומערומי אבנים⁶. עם שחר פשטו כוחות רבים של יס"מ ומשמר הגבול על ההר. בעימות האלים הצעירים הפלסטינים השליכו אבנים אל עבר הכוחות ואלו השתמשו ברימוני הלם, אלות וירי של כדורי מתכת מצופים גומי. חלק מהצעירים התבצרו שעה ארוכה בתוך מסגד אל-אקצא עד שחיילי משמר הגבול השתלטו עליהם⁷. באותו בוקר נעצרו בהר מאות צעירים פלסטינים שהשתתפו בעימותים ונפצעו כ-150 פלסטינים ושלושה שוטרים⁸.

למרות ההתנגשות הקשה, השקט שב להר במהירות והאלימות לא התפשטה. בצהריים כבר התקיימה כסדרה תפילת יום ששי ההמונית: משטרת ישראל לא הטילה הגבלות על כניסת מתפללים להר, ולא היו הפרות סדר מצדם של מוסלמים. בסיום התפילה היו שהניפו בהר דגלי פלסטין וחמאס וקראו קריאות לאומניות, אולם המשטרה לא פעלה נגדם והם התפזרו ללא עימות. התפילות המוסלמיות המשיכו להתקיים בהר הבית/חרם א-שריף כסדרן וללא הפרעה לאורך סוף השבוע.

השבוע השלישי של הרמדאן (החל מיום ראשון ה-17 באפריל) חפף השנה לחול המועד פסח⁹. בחול המועד פסח מגיע מספר גדול מאד של יהודים להר. בשל הרמדאן, במיוחד במחציתו השנייה, גם מספר המתפללים המוסלמים גדול בהרבה מהרגיל והם שוהים בו לאורך היום.

על רקע זה ובניגוד לשבועיים הראשונים של החודש התחוללו בכל בוקר במהלך חול המועד פסח עימותים אלימים בהר בין כוחות המשטרה למוסלמים וזאת סביב כניסתן של קבוצות של יהודים למתחם. בתחילת השבוע אף נדמה היה שהאלימות מתחילה לזלוג את האזורים שמסביב להר הבית/חרם א-שריף. כך למשל, בתחילת השבוע נרגם באבנים אוטובוס ישראלי מחוץ לעיר העתיקה ושתי רקטות נורו מעזה אל עבר ישראל. אולם האלימות לא המשיכה להתפשט ונשארה ממוקדת בהר

³ אליהו גלילי "פעילי הר הבית ינסו להקריב קורבן פסח חרף גל הטרור", ישראל היום 13 באפריל 2022
⁴ גלעד כרמלי ואחרים "האבנים שהוסתרו במסגד, המשבר המדיני והחשש מהסלמה: השבוע הנפיץ | דקה אחר דקה" וואינט 22 באפריל 2022

⁵ "פעילי 'חוזרים להר' נעצרו בביתם בחשד שהתכוונו להקריב את הפסח במועדו ובמקומו • מבטיחים להגיע 'בכל מצב'", חדשות הר הבית, 14 באפריל 2022

⁶ "המוראביטון במסגד אל-אקצא המבורך מוכנים להדוף כל ניסיון של כוחות הכיבוש לפלוש אל המסגד", עמוד

הטוויטר של قنس 15 באפריל 2022

⁷ ניר חסון, "פלסטינים התעמתו עם שוטרים בהר הבית: מאות התבצרו במסגד אל-אקצא ונעצרו", הארץ 15 באפריל 2022

⁸ ורד פלמן וסולימאן מסוודה "השקט חזר להר הבית, יותר מ-400 נעצרו בעימותים" כאן 15 באפריל 2022
⁹ לוחות השנה היהודי והמוסלמי הם ירחיים אולם בניגוד ללוח היהודי הלוח המוסלמי אינו כולל עיבור. לכן עם עיבור השנה העברית משתנה בחודש החפיפה שבין שני הלוחות. גם בשנה הבאה פסח יחול במקביל לשבוע השלישי של הרמדאן אולם החל משנת 2024 הוא יחול אחרי סיום הרמדאן.

הבית/חרם א-שריף ובשעות הבוקר בהן ביקרו בהר יהודים. חלק מהעימותים התרחשו בין השוטרים למוסלמים שהתבצרו בתוך מסגד אל-אקצא ושני הצדדים לא נרתעו מפעולות שגרמו נזקים במסגד. בסופו של דבר ביקרו בהר במהלך הפסח מספר שיא של 4,625 יהודים¹⁰.

על רקע העימותים בהר, התכנסה ב-17 באפריל מועצת השורא של הפלג הדרומי של התנועה האיסלמית. בדיון היו שרצו שמפלגת רע"מ תפרוש מהקואליציה ובסופו של דבר המפלגה הודיעה על הקפאת החברות שלה בקואליציה¹¹.

לקראת סוף השבוע פעילי ימין ארגנו צעדה לאומנית אל שער שכם והרובע המוסלמי וחבר הכנסת איתמר בן גביר הודיע שבכוונתו לפתוח לשכה פרלמנטרית בשער שכם. המשטרה סירבה לאשר את קיום הצעדה, והצליחה למנוע מרוב הצועדים מלהגיע אל שער שכם. בהמלצת השב"כ הורה ראש הממשלה למנוע את פתיחת הלשכה של בן גביר בשער שכם¹².

ג. בחלק האחרון של הרמדאן ועיד אלפיטר: עם סגירת ההר ליהודים חלה גם צניחה בהיקף העימותים בהר הבית/חרם א-שריף

בשל התעצמות הפעילות הדתית בעשרת הימים האחרונים של הרמדאן נהוג בכל שנה לסגור בתקופה זו את הר הבית/חרם א-שריף בפני מי שאינם מוסלמים. לכן יום חמישי ה-21 באפריל היה היום האחרון ברמדאן שבו יהודים נכנסו להר. בשני ימי הששי הנותרים של הרמדאן חזרו על עצמן התנגשויות קשות בין כוחות המשטרה למוסלמים בהר שבמהלכן גם נפצע פלסטיני בראשו מירי של כדור גומי ואושפז במצב אנוש¹³. אולם היקף העימותים צנח בצורה מובהקת ולאורך רוב החלק האחרון של הרמדאן ועיד אלפיטר. כולל בלילת אל קאדר, אז על פי דיווחי הוואקף הגיעו להר הבית/חרם א-שריף 250,000 מתפללים, אך כמעט ולא נרשמו אירועים חריגים. לאורך התקופה הזו הונפו בהר דגלי פלסטין וחמאס ולעתים התקהלו שם אנשים שקראו קריאות לאומניות אולם המשטרה לא ניסתה לפעול נגדם. בפרט, פסקו העימותים היומיומיים שהתרחשו לאורך השבוע השלישי לקראת ובעת ביקור יהודים בהר.

על רקע הרגיעה בהר הבית, גם רקטה שנורתה מלבנון אל ישראל לא הביאה להסלמה. מנגד, תקריות אלימות בגדה המערבית במהלך הימים האחרונים של הרמדאן גבו את חייהם של פלסטיני וישראלי אחד¹⁴. גם ארגון החמאס וגם גדודי חללי אל-אקצא של הפתח קשרו בין רצח הישראלי באריאל לבין העימותים בהר הבית¹⁵.

ד. אחרי עיד אלפיטר, ביום העצמאות: עימותים

יום העצמאות חל השנה בתאריך 5 במאי מיד אחרי עיד אלפיטר. זה היה היום הראשון שבו ההר נפתח מחדש ללא מוסלמים אחרי שהיה סגור בפניהם במשך 12 ימים. תנועות המקדש פרסמו קריאות להגיע להר הבית/חרם א-שריף, להניף בו דגלי ישראל, לשיר את ההמנון¹⁶, ולקדם את בניית המקדש¹⁷. מאות מוסלמים הגיעו להר בשעות הבוקר ומחו בתפילה ובקריאות. עם כניסת הקבוצה הראשונה של יהודים להר, החלו השוטרים להרחיק בכוח את המוסלמים המוחים. כך התפתחו עימותים, אולם הם היו ברף נמוך יותר מאלו של השבועות הקודמים. הודעת המשטרה

¹⁰ יהונתן גוטליב "שיא בעליית יהודים להר הבית בחול המועד פסח", ערוץ 7 21 באפריל 2022
¹¹ מורן אזולאי ועינב חלבי "רע"מ החליטה: נקפא את חברותנו בקואליציה - וגם בכנסת" וואינט 17 באפריל 2022
¹² שלומי היר, יעל פרידסון, טל שלו "למרות איסור המשטרה: צעדת הדגלים יצאה לכיוון שער שכם עם בן גביר - ונחשמה" וואלה! 20 באפריל 2022
¹³ ניר חסון, ג'קי חורי "פלסטיני נפגע קשה בראשו בעימותים בהר הבית. משפחתו: מצבו אנוש", הארץ 22 באפריל 2022
¹⁴ ג'קי חורי "משרד הבריאות הפלסטיני: בן 27 נהרג מירי כוחות צה"ל בכפר עזון שבגדה", הארץ 30 באפריל 2022
¹⁵ נועם אמיר "פיגוע באריאל: מאבטח נרצח, המחבלים נתפסו", מקור ראשון 30 באפריל 2022
¹⁶ נטע בר "גדודי חללי אל-אקצא נטלו אחריות על הפיגוע; בחמאס בירכו: 'פעולת גבורה'" ישראל היום 30 באפריל 2022
¹⁷ דף הטוויטר של ארגון "בידינו" 4 במאי 2022
¹⁸ דף הפייסבוק של "מטה ארגוני המקדש" 3 במאי 2022

לעיתונות טענה שעשרות מוסלמים יידו אבנים אל עבר השוטרים¹⁸, אך בשידור החי מההר נראה שהשוטרים החלו להפעיל כוח נגד מוחים מוסלמים מבלי שאלו הפעילו כל אלימות¹⁹. במהלך יום העצמאות ביקרו בהר 950 יהודים. מדובר במספר הגבוה פי כמה מכמות המבקרים היהודים בשנים קודמות ביום העצמאות²⁰. בין המבקרים היה גם ח"כ יום טוב כלפון ממפלגת ימינה, מפלגתו של ראש הממשלה.

במוצאי יום העצמאות נרצחו שלושה ישראלים בעיר אלעד²¹. בהודעה שפרסם חמאס תואר הרצח כ"תגובה על פשעי הכיבוש והפלישה של המתנחלים למסגד אל-אקצא. העם הפלסטיני ימשיך את המאבק שלו ואת הגנתו על מסגד אל-אקצא בכל האופנים, והמכות שלו יפגעו בציונים ובמתנחלים בכל מקום. ... הפיגוע הוא מימוש ההבטחה שמסגד אל-אקצא מהווה קו אדום"²².

2. תגובות בעולם הערבי ובשאר הקהילה הבינלאומית

על רקע ביקורת ציבורית חריפה בירדן נגד מעשי ישראל בהר הבית/חרם א-שריף שיבח ראש הממשלה הירדני את מי שיידו אבנים בהר²³. נציג ישראל בירדן זומן לשיחת הבהרה²⁴, וגם איחוד האמירויות הערביות זימן את השגריר הישראלי לשיחה במחאה על האירועים²⁵. איחוד האמירויות יזם ביחד עם מדינות אירופאיות דיון סגור במועצת הביטחון של האו"ם בנושא²⁶. שרי החוץ של ירדן, מצרים ועוד מספר חברות בליגה הערבית קיימו דיון חירום על המצב בירושלים²⁷. בניסיון לעצור את ההידרדרות, ביקרו באזור בכירים ממשרד החוץ האמריקאי וקיימו שיחות עם גורמים מממשלת ישראל, הרשות הפלסטינית וירדן²⁸.

ירדן גם העבירה לישראל ולארצות הברית מסמך עם דרישות קונקרטיות שלטענתה מתחייבות ממה שהיא מכנה "הסטטוס קוו ההיסטורי". על פי פרסומים בתקשורת הישראלית עיקר הדרישות נוגעות מצד אחד למתן סמכויות לוואקף הירדני לאשר ולפקח על ביקורים של לא מוסלמים בהר ומצד שני להגבלת פעילות המשטרה במקום²⁹.

3. טענות עיקריות של הפלסטינים והמוסלמים אזרחי ישראל: תנועות המקדש

בתמיכת הממשלה פועלות לשינוי הסטטוס קוו

בשל המדיניות הישראלית במזרח ירושלים בכלל ובהר הבית/חרם א-שריף בפרט אין אפשרות לדבר על עמדה פלסטינית או מוסלמית אחידה. ישראל אינה מוכנה לאפשר לרשות הפלסטינית לפעול במזרח ירושלים והיא גם פוגעת בכל הנהגה לאומית ופוליטית אחרת הצומחת במזרח העיר. אחת התוצאות של מדיניות זו היא שבמצבי משבר אין גורם שמייצג את הציבור המזרחי ירושלמי שאיתו ישראל יכולה להידבר ולהגיע להסכמות. במקום זאת, לגורמים אחרים בציבור המוסלמי יש יכולת רבה להכתיב את השתלשלות האירועים גם אם הם אינם מייצגים חלקים נרחבים מהציבור. נוסף על מגוון הקולות והכוחות במזרח ירושלים בנוגע לנעשה בהר הבית/חרם א-שריף יש לקחת בחשבון

¹⁸ נורית יוחנן "עיונות בהר הבית: מתפרעים מוסלמים יידו אבנים לעבר שוטרים" כאן 5 במאי 2022

¹⁹ דף הפייסבוק של סוכנות הידיעות אל-קסטל 5 במאי 2022

²⁰ אסף פריד "שיא חדש, 950 יהודים עלו ביום העצמאות להר הבית" חדשות הר הבית 5 במאי 2022

²¹ רענן בן צור "פיגוע במוצאי יום העצמאות: שלושה נרצחים ושני פצועים קשה באלעד" וואינט 5 במאי 2022

²² מאיר תורגימן, רענן בן צור, אליאור לוי "החשד: שניים ביצעו את הפיגוע באלעד; המשטרה במצוד, חשש שיימלטו לשטחים" וואינט 5 במאי 2022

²³ אורי שאבי "ראש ממשלת ירדן: 'מצדיע לכל פלסטיני שמיידה אבנים נגד הציונים'" חדשות 13, 18 באפריל 2022

²⁴ טל שלו "מתיחות מול ירדן בשל האירועים בהר הבית: סגן שגריר ישראל זומן לשיחה, לפיד קיים הערכת מצב", וואלה! 18 באפריל 2022

²⁵ איתמר אייכנר, אליאור לוי "שגריר ישראל באמירויות זומן לשיחת נזיפה: 'מחאה חריפה על העיונות באל-אקצא'" וואינט 19 באפריל 2022

²⁶ יהונתן ליס ורויטרס "מועצת הביטחון של האו"ם צפויה לדון מחר בעיונות בהר הבית" הארץ 18 באפריל 2022

²⁷ ג'קי חורי, יהונתן ליס "שרי חוץ ממדינות ערב נפגשו בירדן ודנו ב'הסלמה הישראלית' בהר הבית", הארץ 21 באפריל 2022

²⁸ ברק רביד "שליחים אמריקנים יגיעו לישראל, ירדן, מצרים והרשות בניסיון למנוע הסלמה של משבר הר הבית" וואלה! 19 באפריל 2022

²⁹ אהוד יערי "ירדן העבירה מסמך דרישות לארה"ב: להסיר מישראל את השליטה בהר הבית" חדשות 12 27 באפריל 2022

גם את אלו של מוסלמים אזרחי ישראל אשר במיוחד בתקופת הרמדאן פוקדים במספרים גדולים את ההר.

מה שמשותף לרוב רובו של הציבור המוסלמי הוא הידיעה שתנועות המקדש פועלות כדי להשתלט על הר הבית/חרם א-שריף ושהודות לסיוע שהן מקבלות מרשויות המדינה הן מצליחות לשחוק אותו בעקביות. בקרב הציבור המוסלמי אין תחושה שמדיניות הממשלה הנוכחית ביחס להר ולתנועות המקדש שונה באופן מהותי מזו של ממשלות נתניהו. זאת על אף שבהיבטים מסוימים הנוגעים להר הבית/חרם א-שריף הממשלה הנוכחית קיבלה החלטות שונות מאלו שאפיינו את התנהלות ממשלות נתניהו ושאותן נפרט בהמשך.

כניסת יהודים להר מכונה ברבים מהדיווחים הפלסטינים 'פריצה', והיהודים המבקרים בהר מכונים על פי רוב 'מתנחלים'. הגידול המשמעותי במספר היהודים המבקרים בהר זוכה לתיעוד ותשומת לב רבה בקרב הציבור המוסלמי והוא נתפס הן כביטוי לשחיקת הסטטוס קוו והן כחלק מהקמפיין האקטיביסטי של תנועות המקדש להמשיך ולשחוק עוד יותר את הסטטוס קוו.

העובדה שמשטרת ישראל מאפשרת באופן קבוע תפילת יהודים בהר והפרסום הגובר בתקשורת הישראלית שזהו המצב מעוררים תסיסה רבה בקרב הציבור הפלסטיני. זהו ככל הנראה הטיעון החזק ביותר של אותן קבוצות בקרב הציבור המוסלמי שגורסות שיש להתנגד באופן אקטיבי להפרת הסטטוס קוו מצידה של ישראל.

כפי שהסברנו לעיל הקמפיין של "חוזרים להר" להקריב גדי בהר הבית הלהיט את הרוחות בקרב הציבור הפלסטיני, וחלקים בתוכו האמינו שמדובר במהלך אשר זוכה לתמיכת ממשלת ישראל שאף שואפת לחלק את ההר בדומה למה שנעשה במערת המכפלה. זה גם היה הרקע להתבצרות של מאות הצעירים הפלסטינים בהר בלילה שבין ה-14 וה-15 באפריל ולהתנגשות הגדולה שהתרחשה אז עם כוחות המשטרה.

הפשיטות של המשטרה על הר הבית והעימותים עם מוסלמים שם נתפסות כאקט ישראלי תוקפני שמחלל את קדושת המקום. לאורך השבוע השלישי של הרמדאן הופצו סרטונים רבים לא רק של העימותים אלא אף של שוטרים ישראלים תוקפים ומכים אנשים שכלל לא נטלו חלק בעימותים – עיתונאים, נשים ומתפללים מהשורה³⁰. סרטונים אחרים הראו את הנזקים שהמשטרה גרמה למסגד אל-אקצא כמו למשל שבירת שבכות האבן בחלונות רבים במסגד³¹.

4. טענות ישראל: ישראל מקפידה לשמור על הסטטוס קוו, והאלימות היא תוצאה של הסתה שקרית

שרים ישראלים טענו לקראת ולאורך הרמדאן שישראל מקפידה לשמור על הסטטוס קוו, שהחששות המוסלמים מפני מהלכים ישראלים בהר הם חסרי בסיס, ושהתסיסה המוסלמית היא תוצאה של הסתה של גורמים כגון החמאס והפלג הצפוני של התנועה האיסלמית בישראל³². בפרט גורמים ישראלים ובראשם שר החוץ יאיר לפיד הכחישו שמתקיימת תפילה של יהודים בהר וטענו בתוקף שהמשטרה אוכפת את האיסור על כך³³.

³⁰ [עמוד הטוויטר של ניר חסון](#) 17 באפריל

³¹ [עמוד הפייסבוק של מרכז המידע ואדי חילוח בירושלים](#) 24 באפריל 2022

³² [הוונתן לוי, מיכאל האזור טוב "בנט מגיב לרה"מ הירדני: רואה בחומרה את העידוד לזריקת אבנים, זה פרס](#)

[למסיתים" הארץ](#) 18 באפריל 2022

³³ [דברי שר החוץ יאיר לפיד בתדרוך לכתבים זרים במשרד החוץ](#), אתר משרד החוץ 24 באפריל 2022

ישראל הסבירה שהיא מקפידה על חופש הפולחן של מוסלמים בהר, והדגישה שאפילו אחרי האירועים האלימים שתוארו לעיל היא לא הטילה הגבלות על כניסת מוסלמים תושבי ישראל אל הר הבית/חרם א-שריף והמשיכה לאפשר הגעה של תושבי הגדה להר (בהגבלת גיל)³⁴.

ישראל גם טענה שהחמאס הוא זה שמוביל את העימותים ומנצל את המתרחשות בהר הבית כדי לנסות לשחזר את העימותים האלימים שפרצו בערים ישראליות בשנה שעברה³⁵. לפי פרשנות זו של האירועים, שורש הבעיה אינו מעשים כאלו או אחרים בהר הבית/חרם א-שריף אלא שאיפתו של חמאס לפגוע בישראלים ולאיים על קיומה של ישראל.

מנגד, דוברים ישראלים הסבירו שהוואקף אינו מצליח או אינו מעוניין למנוע הפרות סדר מצד מוסלמים בהר וזה מאלץ את המשטרה להתערב³⁶.

הפשיטה הראשונה של המשטרה על הר הבית/חרם א-שריף ביום ששי ה-15 באפריל נומקה כצורך בטחוני שאי אפשר היה להימנע ממנו בשל ההתבצרות של צעירים מוסלמים בהר, קריאת קריאות לאומניות וידוויי אבנים אל עבר רחבת הכותל המערבי שם שהו מתפללים יהודים (בפועל אין כל תיעוד של השלכת אבנים אל הכותל או בכלל השלכת אבנים שקדמה לפשיטת השוטרים)³⁷. לאורך חול המועד פסח המשטרה הסבירה שהיא נאלצה להתעמת עם מוסלמים אשר רצו למנוע ביקורי יהודים בהר. בימי הששי שלאחר מכן המשטרה לא חזרה על הטענה שהושלכו אבנים אל עבר רחבת הכותל, אולם עדיין טענה שהמשטרה נאלצה להגיב להפרת סדר מצידם של מוסלמים ששהו בהר. לאורך השבועיים האחרונים של הרמדאן סרטונים ובהם מוסלמים מניפים בהר הבית את דגלי פלסטין, דגלים בצבע ירוק (הצבע המזוהה עם האסלאם) שנטען שהם דגלי חמאס וקוראים קריאות לאומניות קיבלו תשומת לב ותגובות זעם בקרב הציבור הישראלי³⁸.

לטענת ישראל העימותים במהלך השבוע השלישי של הרמדאן היו תוצאה של אלימות של מוסלמים שהתכוונו למנוע כניסת יהודים להר, כניסה שהיא חלק מהסטטוס קוו ושישראל עומדת על קיומה³⁹.

5. שחיקת והפרת הסטטוס קוו

א. תפילת יהודים מתקיימת באופן קבוע בהר הבית/חרם א-שריף.

בעבר המשטרה פעלה בתקיפות כדי למנוע מיהודים להפר את הסטטוס קוו. אך בשנים האחרונות השוטרים מאפשרים תפילה שקטה⁴⁰. תפילות קבוצתיות ממושכות תחת עיניהם של השוטרים הפכו לחלק קבוע מביקוריהן של תנועות המקדש בהר⁴¹. הדבר אמנם החל עוד לפני כינונה של הממשלה הנוכחית אולם גם היום ממשיכות התפילות להתקיים, והממשלה הנוכחית אינה פועלת נגדן. יתר על כן במהלך כהונתה של ממשלה זו התפילות היהודיות בהר זכו לחשיפה נרחבת בתקשורת הישראלית⁴².

קיומן של תפילות יהודיות בהר הוא אם כן תופעה ידועה הן לציבור הישראלי ובוודאי בקרב הציבור המוסלמי. העובדה שמשטרת ישראל מאפשרת באופן יומיומי תפילות של יהודים בהר היא כמובן הפרה בוטה של הסטטוס קוו והגורם הראשון במעלה למחאה מוסלמית. היא גם הדוגמא הברורה

³⁴ הגר שיזף "סגר יוטל על הפלסטינים עד שבת, אך תותר כניסה מהגדה לתפילת ששי בהר הבית", הארץ 20 באפריל 2022

³⁵ דברי שר החוץ יאיר לפיד בתדרוך לכתבים זרים במשרד החוץ, אתר משרד החוץ 24 באפריל 2022

³⁶ חיים גולדיטש "מפקד מחוז ירושלים: 'הווקף ניסה לשמור על הסדר, אבל בסוף התייאש'", וואינט 17 באפריל 2022

³⁷ ג'קי חורי, ניר חסון, עמוס הראל "פלסטינים התעמתו עם שוטרים בהר הבית; מאות התבצרו במסגד אל-אקצא ונעצרו", הארץ 15 באפריל 2022

³⁸ אסף גבור "כרזת ענק של חמאס בהר הבית, המשטרה מצמצמת נוכחות" מקור ראשון 2 במאי 2022

³⁹ ניר חסון, דיאא חאגי' יחיא "מתרחשות בירושלים: יהודים עלו להר הבית, אוטובוסים נרגמו באבנים", הארץ 17 באפריל 2022

⁴⁰ תפילת יהודים בהר הבית ערוץ היוטיוב של עיר עמים 1 בנובמבר 2021

⁴¹ אמירת קדיש בהר הבית ערוץ היוטיוב של עיר עמים 1 בנובמבר 2021

⁴² יאיר שרקי "מתחת לרדאר, היהודים שלומדים תורה ומקיימים מניין בהר הבית", חדשות 12 18 ביולי 2021

ביותר לסיוע שמדינת ישראל מעניקה לתנועות המקדש. לנוכח עובדה זו, הכחשותיהם של בכירים ישראלים דוגמת שר החוץ הישראלי יאיר לפיד וטענותיהם שישראל אינה מאפשרת תפילת יהודים בהר⁴³, לא רק שאינן יכולות לשכנע איש, הן גם גורמות נזק. הציבור המוסלמי נוכח שבכירי ממשלת ישראל אינם אומרים אמת ושהבטחותיהם למנוע תפילת יהודים בהר אינן עולות בקנה אחד עם פעולותיהם. מצב זה פוגע קשות באפשרות לתת אמון בהצהרות אחרות של הממשלה בנוגע להר, ומקל על התבססותן של שמועות כגון הכוונה לחלק אותו בין יהודים למוסלמים או לאפשר הקרבה של קרבן הפסח. במצב דברים כזה ניסיונות ישראלים לבטא רצון טוב והכרה כלפי צרכי הציבור המוסלמי בהר הבית/חרם א-שריף נתקלים מטבע הדברים בחשדנות וביטול.

ב. ישראל מאפשרת זכות ביקור ליהודים על חשבון חופש הפולחן של מוסלמים בהר הבית/חרם א-שריף

מה שחמק מהשיח הציבורי סביב אירועי הרמדאן הוא השינוי שחל בהתנהלות הישראלית ביחס לביקורי יהודים בהר. כפי שתואר לעיל, במהלך חול המועד של פסח שחפף לשבוע השלישי של הרמדאן התקיימו עימותים יומיומיים בהר בשעות הבוקר שהן הזמן בו יהודים מבקרים בהר. רמת העימותים צנחה כאשר ההר נסגר לביקורי לא-מוסלמים בסופו של אותו שבוע.

על פניו ביקורי יהודים הם חלק מהסטטוס קוו והתנגדות המוסלמים לכך אינה תואמת אותו. אלא שלאמיתו של דבר מצב הדברים מורכב יותר.

ראשית, מכיוון שישראל מאפשרת תפילת יהודים בהר הרי שקשה להפריד בין עצם הביקורים של יהודים בהר לקיום התפילות מצידם. על אחת כמה וכמה בימי מועד ישראלים כשמאות רבות של תומכי תנועות המקדש מגיעים להר והמשטרה מקפידה אף פחות מהשגור למנוע פעולות פרובוקטיביות מצידם⁴⁴. כך המחאה הפלסטינית בהר מקבלת הצדקה מצד מי שבוחר להציג אותה כמחאה נגד תפילת יהודים. הנחישות הישראלית לקיים ביקורי יהודים והכוח שהמשטרה מפעילה נגד מוסלמים בהר כחלק מהביקורים הללו נתפסות אצל מוסלמים כפעולות של ממשלת ישראל למען תפילת יהודים ולא רק כדי לאפשר ביקורים שלהם⁴⁵.

יתר על כן, עד שנת 2014 קציני המשטרה יכלו להפעיל שיקול דעת ולהחליט על סגירת ההר בפני לא מוסלמים בימי שבהם היה חשש למתח רב וזאת גם בימי חג ומועד יהודים⁴⁶. אירועי השבוע השלישי של הרמדאן משקפים אם כן שינוי במדיניות הישראלית וזאת בעקבות לחץ שהופעל בעניין על ידי תנועות המקדש.

בשנים 2013-2014 תנועות המקדש הפעילו לחץ רב לשינוי מדיניות המשטרה. הם דרשו שהמשטרה תתעמת עם מוסלמים בהר הבית/חרם א-שריף ותאפשר ביקורי יהודים בכל תנאי כמעט. דרישה זו קיבלה תמיכה מתוך ממשלת נתניהו ועיקר הלחץ הפוליטי על המשטרה הופעל דרך וועדת הפנים של הכנסת שבראשה עמדה אז ח"כ מירי רגב מסיעת הליכוד⁴⁷. במשך שנה רגב קיימה בכל חודש דיונים על מדיניות המשטרה בהר. קציני משטרה בכירים זומנו לדיונים הללו ושם ספגו ביקורת עזה מחברי כנסת דוגמת רגב, פייגלין ואחרים על כך שאינם מפעילים יד קשה מספיק נגד מוסלמים בהר. בנוסף וועדת הפנים הקימה ועדה שגיבשה המלצות לשינוי התנהלות המשטרה בהר⁴⁸.

⁴³ הודיה כריש חזוני "יאיר לפיד: אין תוכניות לאפשר ליהודים להתפלל בהר הבית", מקור ראשון 24 באפריל 2022

⁴⁴ יהונתן גוטליב "צפו: שירת התקווה בהר הבית", 5 במאי 2022

⁴⁵ [מקבץ פרשנויות פלסטיניות לכניסת יהודים להר הבית ביום העצמאות](#), דף הפייסבוק של 0202 - מבט מירושלים המזרחית 5 במאי 2022

⁴⁶ ראו למשל אריק בנדר "דווקא היום: הר הבית סגור ליהודים בידי המשטרה", אתר nrg-מעריב 16 ביולי 2013

⁴⁷ "מעקב לחודשים יוני-ספטמבר 2014 - הר הבית: השיחקה הנמשכת בהסדרים הקיימים" עיר עמים, אוקטובר 2014

⁴⁸ שם.

כתוצאה מלחצים אלו החלה המשטרה ביוני 2014 להטיל הגבלות קולקטיביות על כניסת מוסלמים אל הר הבית⁴⁹.

שינוי מדיניות זה היווה פגיעה חמורה בחופש הפולחן של מוסלמים בהר והוביל לגלים של אלימות קשה שהתפשטה מהר הבית לרחבי המדינה והשטחים הכבושים⁵⁰. על רקע ההידרדרות הזו פעל שר החוץ האמריקאי דאז ג'ון קרי להידברות בין ישראל וירדן לצורך ייצוב המצב בהר הבית/חרם א-שריף⁵¹.

כתוצאה מכך ישראל נאלצה לחדול מהשימוש הנרחב שעשתה בהגבלות הכניסה הקולקטיביות. כמו כן ראש הממשלה נתניהו פרסם הודעה שישראל מחויבת לסטטוס קוו שלפיו **"מוסלמים מתפללים בהר הבית לא-מוסלמים מבקרים בהר הבית"**⁵². הצהרה זו נתפסה בזמנו בצדק כצעד חשוב לחיזוק הסטטוס קוו. אחרי מספר שנים שבהן ישראל פעלה לחיזוק תנועות המקדש ונגד חופש הפולחן של מוסלמים בהר היתה זו הפעם הראשונה שראש ממשלה ישראלי מתחייב במפורש לכך שרק מוסלמים יתפללו בהר הבית.

כפי שמודגם בציטוט לעיל ההצהרה של נתניהו כללה גם מחויבות לביקורי לא-מוסלמים – ובפרט יהודים – בהר. בהתאם לכך ישראל טוענת שהפעלת המשטרה כדי לקיים את ביקורי היהודים במהלך השבוע השלישי של הרמדאן היתה מוצדקת שכן ביקורי יהודים אינם מתרחשים בזמן התפילות המוסלמיות ואילו זכות הביקור של יהודים לא צריכה להיפגע בגלל התנגדות של מוסלמים. אלא שבחינה זהירה יותר של האירועים בחול המועד פסח האחרון ממחישה שיש זמנים שבהם זכותם של יהודים לבקר בהר וזכותם של מוסלמים לקיים בו פולחן דתי באין מפרע עומדים בסתירה זה לזה.

במהלך העימותים המשטרה לא הגבילה את עצמה לפעול נגד מפרי סדר בלבד, אלא פגעה באופן רחב יותר בחופש הפולחן של מוסלמים בהר. בחודש הרמדאן מוסלמים שוהים בהר לא רק בעת התפילות אלא לאורך היום כולו לצורך צום, תפילה אישית וקריאה בכתבי הקודש. מכיוון שהשוטרים רצו ליצור אזור סטרילי סביב מסלול הביקור של יהודים בהר הם סילקו ממנו בכוח את כל המוסלמים ששהו בקרבתו, והכוחות הישראלים החמושים שפשטו על הר הבית לפני ובמהלך ביקורי היהודים והכוח שהם הפעילו שיבש באופן חמור את הפעילות הדתית הזו. סרטונים שונים גם תיעדו מקרים שבהם שוטרים מכים מתפללים שכלל לא הפרו את הסדר⁵³.

באתר דתי זכויותיהם של המתפללים אמורות לקבל עדיפות על פני זכויותיהם של מבקרים. לכן במצבים שבהם המשטרה סבורה שביקורי יהודים אינם אפשריים ללא שימוש בכוח משטרתי נגד מוסלמים יש להורות על סגירת ההר בפני לא מוסלמים. זו היתה המדיניות הישראלית עד שנת 2014. כפי שהוסבר לעיל מדיניות זו השתנתה כתוצאה משיתוף הפעולה בין תנועות המקדש לממשלת נתניהו והיא אכן לא תואמת את המתבקש מהסטטוס קוו שחופש הפולחן של מוסלמים לא ייפגע בשל ביקורי יהודים בהר.

⁴⁹ שם

⁵⁰ "הגבלות קולקטיביות על כניסת מתפללים מוסלמים למתחם הר הבית/חרם אל-שריף: שינוי ברוחו של הסטטוס קוו וגורם מרכזי בהתפרצות האלימות בירושלים" עיר עמים נובמבר 2015

⁵¹ רן דגוני "קרי: "חובה" לפתוח את הר הבית למתפללים מוסלמים" גלובס 31 באוקטובר 2014

⁵² איתמר אייכנר ואחרים "נתניהו אישר רשמית בעקבות ההבנות עם ירדן: רק מוסלמים יתפללו בהר הבית" וואינט 25 באוקטובר 2015

⁵³ עמוד הטוטר של ניר חסון 17 באפריל 2022

6. במבט קדימה – מה נדרש כדי לחזק את הסטטוס קוו בהר הבית

א. יש להמשיך בצעדים הישראליים החיוביים של ישראל ברמה המדינית

בעשור האחרון ישראל נקטה גישה לעומתית אשר תפסה את ישראל כריבון בלעדי בהר והסתמכה על שימוש בכוח כנגד כל גורם שניסה לאתגר זאת. לעומת זאת הממשלה הנוכחית מעדיפה לתאם מהלכים בהר עם ממשלת ירדן ובאופן כללי ביצעה כמה מחוות משמעותיות של רצון טוב גם כלפי הציבור הפלסטיני.

כך למשל בשבועות שלפני הרמדאן קיימו בכירים ישראלים פגישות עם עבדאללה מלך ירדן. שר החוץ לפיד נועד עם המלך עבדאללה ב-10 במרץ⁵⁴, שר הביטחון גנץ נפגש עימו ב-29 במרץ⁵⁵ והנשיא הרצוג נפגש עימו ב-30 במרץ⁵⁶. ב-3 באפריל שוחחו גם ראש הממשלה בנט והמלך עבדאללה⁵⁷. בנוסף ב-23 במרץ השר לביטחון פנים בר לב נפגש עם שר החוץ הירדני. בכל הפגישות נידון התיאום בהר הבית/חרם א-שריף וההודעות הישראליות לתקשורת ביטאו מחויבות לסטטוס קוו ולחופש הפולחן של מוסלמים בהר. על פי הדיווחים, בר לב ושר החוץ הירדני אף סיכמו על הגדלה של מספר אנשי הווקף בהר⁵⁸. גם בעקבות העימותים האלימים שהתרחשו במהלך הרמדאן ישראל וירדן בחרו להמשיך ולחזק את התיאום ביניהן בנוגע להר. על פי פרסומים בתקשורת הישראלית יש כוונה לכנס בקרוב וועדה לענייני ירושלים המשותפת לישראל וירדן כדי לקדם צעדים שיוכלו לשמור על היציבות בהר הבית/חרם א-שריף⁵⁹.

סדרת הפגישות הזו מהווה ניגוד בולט לנתק ששרר בין הדרגים הפוליטיים בשתי המדינות בשנים הקודמות⁶⁰. ככל שההסכמה על הגדלת מספר אנשי הווקף היא חלק ממהלך כללי של בניית תיאום בין המשטרה והווקף גם היא משקפת שינוי לעומת התנהלות המשטרה בשנים הקודמות שמיעטה לתאם עם הווקף וניסתה להגביל מאד את פעילות אנשיו אפילו בנוגע לתחזוקה השוטפת של המתחם⁶¹.

ישראל גם בחרה לאפשר ברמדאן השנה הגעה של תושבי הגדה למסגד אל-אקצא. ענין זה כשלעצמו אינו יוצא דופן, אולם ניכר שהשנה הממשלה ייחסה לכך חשיבות והקפידה לפרסם זאת. אפילו כאשר בעקבות אירועים ביטחוניים ישראל הטילה סגר של מספר ימים על הגדה המערבית היא החריגה ממנו את מי שביקשו להגיע ולהתפלל במסגד אל-אקצא⁶².

שינוי מובהק ניכר גם בהתנהלות המשטרה בשער שכם. אם בשנה שעברה המשטרה חסמה את המדרגות שמסביב לרחבת השער, מנעה מאנשים להתאסף במקום ואכפה זאת תוך שימוש באלימות קשה⁶³, הרי שהשנה היא נמנעה מכל אלו⁶⁴. גם כאשר צעירים פלסטינים בודדים השליכו חפצים אל עבר השוטרים שהיו מוצבים במקום, המשטרה התמקדה בניסיון ללכוד את מפרי הסדר ללא ענישה קולקטיבית או פגיעה בכלל הציבור. כתוצאה מכך האווירה בלילות בשער שכם היתה חגיגית ושמחה ואלפים רבים של מוסלמים יכלו להנות שם משבירת הצום ובילוי לילי.

⁵⁴ איתמר אייכנר "בפעם השנייה: לפיד נפגש בחשאי עם מלך ירדן", וואינט 10 במרץ 2022

⁵⁵ יוסי יהושוע, "שר הביטחון גנץ נפגש עם מלך ירדן עבדאללה בעמאן", וואינט 29 במרץ 2022

⁵⁶ גיקי חורי "הרצוג נפגש עם עבדאללה בירדן; המלך: אין למנוע עליית מתפללים למסגד אל-אקצא", 30 במרץ 2022

⁵⁷ ברק רביד, "המלך עבדאללה לבנט: 'לשמור על רגיעה ולמנוע מתיחות והסלמה בזמן הרמדאן'", וואלה! 3 באפריל

2022

⁵⁸ ברק רביד "כדי להוריד את המתיחות לקראת הרמדאן: בר לב נפגש בחשאי עם שר החוץ הירדני", 29 במרץ 2022

⁵⁹ ברק רביד "בניסיון להפחית את המתיחות: ישראל וירדן יכנסו ועדה לענייני ירושלים והר הבית", וואלה! 27 באפריל

2022

⁶⁰ ברק רביד "אחרי שנים של נתק עם נתניהו: בנט נפגש בחשאי עם המלך עבדאללה בארמון בעמאן", וואלה! 8 ביולי

2021

⁶¹ ניר חסון, "בוואקף מתלוננים על גל עיכובים ומעצרים של אנשיהם בהר הבית" הארץ 8 באוגוסט 2016

⁶² הגר שיוף "סגר יוטל על הפלסטינים עד שבת, אך תותר כניסה מהגדה לתפילת שישי בהר הבית", 20 באפריל 2022

⁶³ האגודה לזכויות האזרח ועיר עמים "הסרת החסימות והפסקת האלימות המשטרית בשער שכם בלילות רמדאן"

אתר עיר עמים 19 באפריל 2021

⁶⁴ ניר חסון "משטרת ירושלים הפיקה לקחים, ומצליחה בינתיים למנוע הסלמה בשער שכם", הארץ 10 באפריל 2022

המשטרה פעלה נגד הכוונות של פעילי "חוזרים להר" לשחוט גדי בהר הבית/חרם א-שריף. לחלק מהפעילים הוצא צו הרחקה מאזור העיר העתיקה⁶⁵ וכמה מהם נעצרו מעצר מונע⁶⁶. גם מי שהצליחו להגיע עם גדי אל העיר העתיקה ביום ששי בבוקר נעצרו בידי שוטרים שהוצבו שם⁶⁷.

מדוע אם כן המעשים הללו לא הצליחו למנוע עימותים בהר? נזכיר ש-13 הימים הראשונים של הרמדאן עברו ללא עימותים בהר הבית/חרם א-שריף וכמעט ללא תקריות באזור העיר העתיקה בכלל ובשער שכס בפרט. זאת בתקופה ביטחונית מתוחה שגבתה את חייהם של עשרות ישראלים ופולסטינים במקומות אחרים בישראל ובגדה המערבית. לכן אי אפשר לטעון שהצעדים הישראליים שהזכרו לעיל היו חסרי כל תועלת. אלא שהפעולות של ישראל לתיאום מדיני עם ירדן ולמחוות כלפי הציבור המוסלמי אינן תחליף להתמודדות עם ההפרות של הסטטוס קוו בידי גורמים ישראלים ועם הצורך לחזק אותו ולבטל את השינויים ששחקו אותו בשנים האחרונות.

ב. במקביל: תנועות המקדש ממשיכות לקבל סיוע מתוך הקואליציה ומהמשטרה

קיים חוסר אמון עמוק בקרב הציבור המוסלמי כלפי כוונותיה של ישראל בהר הבית/חרם א-שריף והוא נובע מהמדיניות המתמשכת של ממשלות נתניהו נגד הסטטוס קוו ולחיצוק תנועות המקדש לאורך עשר השנים הקודמות. הממשלה הנוכחית לא רק קיבלה בירושה את חוסר האמון הזה אלא היא אף אחראית לכמה פעולות שהמשיכו להזין אותו. לעומת המאמצים הרבים שממשלת ישראל השקיעה מול ממשלת ירדן, לא ננקטו צעדים פומביים דומים על מנת להראות לציבור המוסלמי שישראל מונעת מפעילי מקדש לממש את כוונותיהם. בשיאם של ימי המתרחקות התפרסמו תמונות ודיווחים בדבר קציני משטרה בכירים דוגמת מפקד מחוז ירושלים דורון תורג'מן במפגש אוהד עם פעילי מקדש⁶⁸.

תנועות המקדש גם ממשיכות לקבל במה ותמיכה מרכזית בכנסת, באמצעות חברות בקואליציה הממשלתית. לפני מספר חודשים קיימו שתיים מוועדות הכנסת – החינוך ובטחון הפנים – דיונים בנושא הר הבית. שני הדיונים התקיימו בסמיכות זה לזה ונערכו בשיתוף פעולה בין יושבות ראש הוועדות – חברות הקואליציה שרן השכל (תקווה חדשה) ומירב בן ארי (יש עתיד) לבין פעילי תנועות המקדש⁶⁹. הדיון בוועדת החינוך התמקד בהגדלת מספר היהודים המגיעים להר הבית/חרם א-שריף דרך הכנסת ביקורים בהר לתוכנית הטיולים בבתי הספר⁷⁰. הדיון בוועדה לביטחון פנים התמקד בדרישה למדיניות אגרסיבית יותר של המשטרה בהר⁷¹. שתי סוגיות אלו – הגדלת מספר היהודים המגיעים להר והצרת רגליהם של מוסלמים בו – הן מטרות אסטרטגיות של תנועות המקדש. הציבור המוסלמי מבין זאת ורואה כיצד הן נתמכות בידי גורמים מתוך הקואליציה בדומה לתמיכה שתנועות המקדש קיבלו מממשלות נתניהו⁷².

ג. המשך ענישה קולקטיבית על ידי המשטרה בהר הבית/חרם א-שריף

גם השנה פעילות השוטרים ממשיכה לכלול ענישה קולקטיבית ותקיפה של נשים וגברים שכלל לא הפרו את הסדר כפי שתועד בסרטונים רבים שהופצו מהאירועים⁷³. המשטרה גם לא נרתעת מכניסה חמושה אל מסגד אל-אקצא ומפעולות הגורמות נזק למסגד ולמבנים אחרים אשר נמצאים בהר⁷⁴.

⁶⁵ ארנון סגל "גם אם תרחיקו אותי, אגיע לירושלים העתיקה עם קורבן פסח", מקור ראשון 10 באפריל 2022

⁶⁶ עדו בן פורת "עוד פעילי ימין נעצרו בדרכם ל"קורבן פסח" ערוץ 7 14 באפריל 2022

⁶⁷ "ירושלים: שני יהודים נעצרו בעיר העתיקה עם גדי" ערוץ 7 15 באפריל 2022

⁶⁸ אסף פריד "יום שני של חול המועד בהר הבית, יום שני של עליה המונית לרגל", חדשות הר הבית 18 באפריל 2022

⁶⁹ "מחזקים את מורשת הר הבית במערכת החינוך - עדכון משולב" ארגון בידינו נובמבר 2021

⁷⁰ לימוד מורשת הר הבית במערכת החינוך, אתר וועדת החינוך 16 של הכנסת בנובמבר 2022

⁷¹ הצעה לדיון מהיר בנושא: "המצב הביטחוני בעיר העתיקה ובמרחב הר הבית" אתר הוועדה לביטחון פנים של הכנסת

27 בדצמבר 2022

⁷² אביב טטרסקי "חברי קואליציה מקדמים את חזון תנועות המקדש להר הבית" שיחה מקומית, 2 בינואר 2022

⁷³ שרשר אלימות משטרתית מיותרת באמצעות אלות בהר הבית, דף הטויטר של ניר חסון 17 באפריל 2022

⁷⁴ עמוד הפייסבוק של מרכז המידע ואדי חילוח בירושלים 24 באפריל 2022

כל הפעולות הללו זוכות כמובן לחשיפה רבה ברשתות החברתיות ובתקשורת המוסלמית ונתפשות בקרב חלק ניכר מהציבור המוסלמי – ובוודאי בקרב הציבור הפלסטיני – כפעולה אלימה של כוח כובש במקום בעל החשיבות הדתית והלאומית הגבוהה ביותר לפלסטינים. לכן פשיטות המשטרה והעימותים שהן כרוכות בה מעלות את רף המתיחות ועלולות לייצר הסלמה נוספת.

מבדיקת עיר עמים עולה שלא פעם ההסברים שהמשטרה נותנת לצורך להפעלת אלימות אינם מדויקים. כך, בהודעות שלה לעיתונות המשטרה טענה לא פעם שאבנים הושלכו אל "גב הכותל המערבי". ביטוי זה יוצר את הרושם שהאבנים הושלכו אל אזור הכותל המערבי במטרה לפגוע ביהודים המתפללים שם. ואכן, רוב כלי התקשורת הישראלים דיווחו שזה מה שאירע⁷⁵. אלא שבפועל מדובר בצידו השני של הכותל – לא זה שמולו מתפללים יהודים אלא זה הפונה אל תוך הר הבית/חרם א-שריף. אם הושלכו שם אבנים הרי שהן כוונו אל שוטרים שם וכלל לא סיכנו מתפללים יהודים שלא נמצאים שם. יתר על כן, לפחות במקרה אחד – יום העצמאות ה-5 במאי – האירועים בהר שודרו בשידור חי. במקרה זה אפשר לראות שהודעת המשטרה על עימותים בעקבות השלכת אבנים של עשרות מוסלמים⁷⁶ אינה נכונה ושהשוטרים הם אלו שתקפו מוסלמים שאמנם מחו נגד כניסת יהודים להר ואף קראו קריאות לאומניות אך עשו זאת בצורה לא אלימה⁷⁷.

ד. החלשת הוואקף נובעת גם משחיקת הסטטוס קוו על ידי ישראל

הזכרנו לעיל שגורמים ישראלים הביעו אכזבה מכך שאנשי הוואקף אינם מצליחים ואולי אף לא מנסים למנוע ממוסלמים להפר את הסדר בהר. אלא שלאור הפעולות הישראליות ששוחקות ואף מפרות בצורה מובהקת את הסטטוס קוו, הוואקף וגורמים מוסלמים נוספים אשר מתנגדים להתנהגות אלימה במקום הקדוש אינם יכולים לפעול ביעילות למנוע מחאה או הפרות סדר. זאת מאחר שפעולה כזו נתפסת כסיוע לקיום התפילות היהודיות בהר.

ככל שהוואקף נתפס כגוף המוסלמי העליון שאמור לנהל את הר הבית/חרם א-שריף ובפרט להגן על זהותו המוסלמית, הרי שקיומן הקבוע של תפילות של יהודים בהר מקעקע מעמד זה ובעיני גורמים מוסלמים מיליטנטים יותר מציג את הוואקף ככלי ריק ומחבל בסמכותו כלפיהם.

7. המלצות להמשך למען חיזוק הסטטוס קוו בהר הבית/חרם א-שריף

- א. ישראל צריכה להמשיך לפעול מתוך גישה השואפת לתיאום בהר הבית חרם/א-שריף עם ירדן ומפגינה רצון טוב כלפי הציבור המוסלמי בכלל והפלסטיני בפרט.
- ב. על ממשלת ישראל לפעול גם להקטנת האהדה לתנועות המקדש ולמהלכיהן בכנסת ולהימנע מדיונים פרובוקטיביים בוועדות הכנסת, בוודאי בראשות חברות קואליציה.
- ג. על הממשלה לבצע מעקב רציף אחר ההתנהלות בהר, לעקוב מקרוב אחר הפרות של הסטטוס קוו בידי גורמים ישראלים מתסיסים, כפעילי תנועות המקדש, לבחון אכיפה נגד פעולותיהן, גם באמצעות מעקב אחר קמפיינים מסיתים וסרטונים שוטפים מהמקום, ולקבל הכרעות החלטיות שימנעו את שחיקתו של הסטטוס קוו.
- ד. ישראל אינה יכולה להסתפק בהסדרים והבנות עם ירדן או מדינות ערביות נוספות. להמוני המתפללים בהר השפעה רבה על הדינמיקה המתפתחת ולכן גישה של top-down לבדה לא תספיק על מנת להבטיח התנהלות נטולת עימותים בהר. ישראל צריכה להיות קשובה להלכי הרוח בציבור המוסלמי המקומי ולמצוא דרכים יעילות לשכנע אותו שהיא מכבדת את הר הבית/חרם א-שריף כמקום פולחן מוסלמי.

⁷⁵ חיים גולדיטש, אליאור לוי, עינב חלבי "אחרי 6 שעות: פונו המתבצרים במסגד אל-אקצא, יותר מ-400 פלסטינים נעצרו" וואינט 15 באפריל 2022

⁷⁶ חנן גירנווד "עימותים בהר הבית: מתפרעים יידו אבנים לעבר כוחות הביטחון" ישראל היום 5 במאי 2022

⁷⁷ שידור חי מהר הבית/חרם א-שריף אתר חדשות אל-קסטל דקות 33: 00 עד 39: 00 במאי 2022

- ה. המשטרה צריכה לממש את ההצהרות של השר לביטחון פנים ושר החוץ ואת מחויבותה לסטטוס קוו ולא לאפשר תפילות של יהודים בהר הבית/חרם א-שריף. ככל שגודל הקבוצות היהודיות הנכנסות להר מקשות על המשטרה לעשות זאת היא צריכה גם להגביל אותו כך שהשוטרים יוכלו לפעול באופן יעיל.
- ו. במקרים שבהם עלולה להיות התנגשות ביניהן זכות פולחן של מוסלמים צריכה לגבור על זכות הביקור במקום של לא יהודים. כל עוד לא קיים הסדר כולל לסכסוך הישראלי פלסטיני, הזכות האחת גוברת על האחרת. שיח זכויות האדם אינו יכול להצדיק מימוש אוטומטי של זכויות הביקור של היהודים כשמימושה כרוך בשימוש בכוח משטרתי אשר משבש את זכות הפולחן של מוסלמים בהר. אי אפשר להתעלם מכך שיהודים הם הקבוצה החזקה והריבונית בשטח כולו. ישראל צריכה לחזור למדיניות שלה עד 2014 ולאפשר למשטרה להחליט על סגירת ההר בפני לא מוסלמים כאשר הדבר נחוץ כדי להקטין את הסיכון לעימותים.
- ז. יש להפסיק את קשריהם הקרובים של גורמי המשטרה עם פעילי תנועות המקדש. הקשרים הקרובים בין קציני משטרה בכירים לפעילי המקדש משפיעים על שיקול הדעת של הקצינים והשוטרים בשטח. הם גם מעבירים לציבור המוסלמי מסר שפעילי המקדש אינם פועלים באופן עצמאי אלא נהנים מתמיכת המשטרה.
- ח. המשטרה נדרשת לתגובה מיידית ונחושה נגד מהלכים המפרים את הסטטוס קוו על ידי פעילי תנועות המקדש. למשל, הכנסה של דגלי ישראל להר צריכה להיענות בבדיקת של הנכנסים. אם גודלן של הקבוצות היהודיות הנכנסות להר מקשה על המשטרה להקפיד שפעילי מקדש לא יפרו את הסטטוס קוו דרך תפילה או קריאת קריאות שונות הרי שיש להקפיד על גודל הקבוצות הנכנסות. בנוסף יש לנקוט בצעדים נגד ארגוני מקדש אשר פרסמו את תמיכתם בכוונתם של "חוזרים להר" להקריב קרבן בהר הבית.
- ט. יש לחדול מפעולות של המשטרה אשר מגבילות את היכולת של אנשי הוואקף לבצע פעולות שונות. צעד חשוב בכיוון הזה יהיה לתת לוואקף יכולת להשפיע על מועדי הכניסה של יהודים להר.
- י. מידתיות בתגובה לפעולות מחאה. הנפת דגלים של ארגונים פלסטינים ואפילו קריאות לאומניות אינן צריכות להוות עילה לפשיטה של כוחות משטרה על ההר. לישראל אין באמת אפשרות למנוע אירועים כאלו: גם במהלך החודש האחרון מיד אחרי שהמשטרה סיימה להתעמת עם מוסלמים בהר הונפו מחדש דגלים ונשמעו קריאות לאומניות והמשטרה בחרה להימנע מעימות חוזר. דפוס זה מבהיר שהתעמתות של המשטרה עם קבוצות מוסלמיות לאומניות בהר אינה יכולה להשיג דבר ומצד שני היא מלהיטה את הרוחות ומהווה אמתלה להתפשטות האלימות. העימותים הללו מחזקים את הגורמים המוסלמים המיליטנטים ומחלישים את הגורמים המתונים יותר. ישראל יכולה לקוות שהפסקת תפילות יהודים בהר וחיזוקו של הוואקף יקטינו את התמיכה בניצול המקום הקדוש למטרות לאומניות ויאפשרו לוואקף למנוע ניסיונות לעשות זאת.